

ОБУЧЕНИЕТО ПО МУЗЕОЛОГИЯ В БЪЛГАРСКИТЕ УНИВЕРСИТЕТИ: КРИТИЧЕН АНАЛИЗ¹

Надежда Кирова-Йовчева

TEACHING MUSEOLOGY IN BULGARIAN UNIVERSITIES: A CRITICAL APPROACH

Nadezhda Kirova-Yovcheva

Abstract: *Various authors perceive museology as an independent scientific discipline, as a theory and methodology of the museum work, i.e. applied science, as a method and technique of museum work. Despite different opinions, Museology entered university education in Europe in the 1920s. The present article represents a critical analysis of the study in Museology in Bulgarian universities. It is an attempt to outline the problems and to give possible resolutions keeping an eye on the changing social role of the museum and its development. One of the main conclusions to draw is that teaching in Museology in Bulgaria is realized principally as a general discipline within a bachelor's program in History, Archaeology, Social sciences, etc. Where the study of Museology looks more intensive according to the study plan the quality of so many minor disciplines is under question.*

Keywords: *Museology, museum, study, university, Bulgaria.*

Музеологията се възприема като самостоятелна научна дисциплина от едни, като приложна наука от други или като техника на музейната работа от трети². Въпреки различните мнения музеологията навлиза в университетското образование още през 20-

те години на ХХ в.³ – първоначално в Бърно⁴, а малко по-късно в Школата при Лувъра (1929 г.). Днес музеология се изучава в десетки университети по целия свят – предимно в департаментите и катедрите по история, културна антропология или изкуство.

¹ Настоящата статия представлява разширена версия на доклад, представен на Научните четения „Пловдивски исторически форум“, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, 16 декември 2019.

³ За развитието на музеологията като университетска дисциплина като цяло виж напр. Lorente 2012: 238 f. За България виж Борисова-Кацарова 2010.

⁴ Първата катедра по музеология е създадена през 1922 г. в Масариковия университет в Бърно.

Настоящата статия има за цел да проучи състоянието на обучението по музеология във висшите учебни заведения и възможностите за неговото подобряване в дългосрочен план.

В България музеологията дълги години е пренебрегвана като наука, като преподаването и изучаването ѝ е на много ниско ниво. „Музейно дело“ или „Музеология“ като задължителни едносеместриални дисциплини традиционно се преподават в специалностите „История“ и/или „Археология“ в университетите в София, Велико Търново и Пловдив. Това е и една от причините при изследване на състоянието на българските музеи, проведено през 1996 г. от Министерство на културата на Република България, един от установените проблеми да бъде липса на специалисти с образование в областта на музеологията (Борисова-Кацарова 2010: 102).

Съвременно състояние на българското профилирано музейно образование

Днес в България обучение по музеология в рамките на бакалавърската програма се провежда в почти всички университети, които имат исторически/ философско-исторически факултет и обучават студенти в исторически специалности, в социалните науки, както и в стопанските факултети, свързано с мениджмънт в културното наследство. Чете се и общ курс „Архивистика и музейно дело“ (Русенски университет), „Етномузеология“ за специалност „Етнология“ (за сметка на общ курс по музеология в предходните години) в Софийския университет (СУ). В по-голяма част от тези университети, в рамките на бакалавърската програма, курсът „Музеология“ или „Музейно дело“ е обикновено едносеместриален, 30 часа лекции и 15 часа упражнения. Постепенно е въведена и специалност „Културно наследство“ (Културно-историческо наследство/ Културен туризъм) (за нея

виж по-долу). По отношение на преподаването на „Музейно дело“ в специалности като „История и чужд език“ или „Български език и история“, то ситуацията там е следната: при „История и чужд език“ в СУ се изучава задължителна дисциплина „Регионални традиции, фестивална култура и музеи“, във Великотърновския университет (ВТУ) липсва каквато и да е дисциплина с музейна насоченост, докато в Пловдивския университет (ПУ) дисциплината „Музейно дело“ е избираема, т.е. различен подход в различните университети. По отношение на специалност „Български език и история“ във ВТУ като факултативна дисциплина има възможност да се избере курс „Културно-историческото наследство като образователен ресурс“, но в него темата за музеите не се засяга, в Русенския университет е предвидена задължителна дисциплина „Архивистика и музейно дело“, докато в ПУ дисциплината „Музейно дело“ от задължителна в предходните години⁵, от 2017 г. фигурира като избираема. Избираема дисциплина „Музеознание – история и практика“ се изучава в специалност „География и история“ в Югозападния университет – Благоевград (ЮЗУ)⁶. Според класификатора на основните музейни длъжности и изискванията за тяхното заемане⁷ действително бакалаври от тези специалности не могат да заемат длъжности като уредник в музей, но могат да работят като музеен педагог (за тази длъжност виж по-долу). Дори общ курс по „Музейно дело“ би бил много полезен впоследствие в практиката като учители при използването на музейни ресурси в образованието по история, още повече че националната програма на Минис-

⁵ Виж например учебния план, приет 2016 г. <https://slovo.uni-plovdiv.net/documents/12059/1096971/Uplans-2016-20161007.pdf/d90e509d-58c2-42b6-8b16-22e50610512f>

⁶ http://www.swu.bg/media/715443/pogi_bg_new.pdf

⁷ Виж http://mc.government.bg/files/1253_klasifikator%20new%20313.pdf.

терството на образованието „Осигуряване на съвременна образователна среда“ (<https://www.mon.bg/bg/100930>) предвижда в музеите да могат да се провеждат задължителни, избираеми и факултативни учебни часове по общообразователните предмети. Същевременно се предлагат и квалификационни курсове за учители по „Музейна педагогика“⁸.

С промяната в мисленето за ролята на музеите за обществото се появяват и музейни дейности, които не са свързани само с фондовете, опазването, документирането и представянето на движими културни ценности. Такива нови дейности са: мениджмънт, маркетинг и реклама, които изискват специална подготовка и интердисциплинарно образование. Музейната педагогика също набира скорост. Музеологията вече има много допирни точки със социологията, статистиката, философията и др. С други думи, подготовката само по история, археология, етнология, природни науки за целите на музеите, вече е крайно недостатъчна.

Значение за развитието на музеологията като университетска дисциплина има и разкриването на бакалавърска и магистърска програма „Културно историческо наследство“⁹. Освен бакалавърските и магистърските степени в професионално направление 2.2. История и археология, има и такива в професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки (СУ, ПУ, ЮЗУ, Университет по библиотекознание и информационни технологии (УНИБИТ)), както и в 5.7. Архитектура, строителство и геодезия (Варненски свободен университет, Висше училище „Л. Каравелов“ и Университет по архитектура, строителство и геодезия) и 8.2. Изобразително изкуство (Национал-

на художествена академия) и др. Бакалавърска програма в професионално направление 2.2. История и археология е разкрита в ПУ¹⁰ и УНИБИТ¹¹. В Нов български университет (НБУ) акцентът е върху музеите и културно-историческото наследство – „Българска културна история и музеи“ (отново бакалавърска програма).

В УНИБИТ, в рамките на бакалавърската програма по културно-историческо наследство, музеологията се изучава в 40 часа лекции и упражнения (25/ 15)¹², но в новия учебен план забелязваме тенденция в намаляване на часовете в раздела за извънаудиторна заетост, които се намаляват от 85 на 60. В пети семестър се изучава дисциплината „Музейни мрежи в България“ със същото разпределение в аудиторна и извънаудиторна заетост. Съществен елемент е и наличието на избираеми дисциплини – „Музейна педагогика“ и „Музеен мениджмънт и маркетинг“. Като факултативна дисциплина има възможност да се изучава „Връзки с обществеността в архиви, музеи и библиотеки“, както и дисциплина „История на музейното дело“.

В Пловдивския университет в рамките на бакалавърската програма „История и културно наследство“ се изучават различни дисциплини свързани с културното наследство от различни исторически периоди¹³. Посветените специално на музеологията дисциплини са: „Музеи и наследства“ (IV семестър), която предполага акцент върху музеите в опазване на културното наследство, и „Въведение в музейната педагогика“ (VI семестър). На практика общ курс по Музеология (или Музейно

¹⁰ <https://uni-plovdiv.bg/pages/index/1580/>.

¹¹ <https://www.unibit.bg/learning-activity/bachelor/bachelor-specialties#KIN>.

¹² <https://drive.google.com/file/d/1ooZmBNFfPCoTJbDRCWFt9OePf3VTze6W/view>, посетен на 28.05.2021 г.

¹³ <https://logos.uni-plovdiv.net/documents/35514/367571/Учебен%20план%20История%20и%20кн/ee331520-1bc2-454c-a40f-2b80b2b929d8>, посетен на 28.05.2021 г.

⁸ Виж <http://itlearning-bg.com/index.php?section=ADST&aud=186>, посетен на 16.06.2021 г.

⁹ За обучението по КИН във висшите училища виж Бонева 2021. Текстът за съжаление е изпълнен с фактологични грешки.

дело) не е предвиден. Курсът по „Въведение в музейната педагогика“ на практика е уникален за нашата образователна действителност, като изключим съвсем наскоро въведената квалификационна програма на ВТУ (за нея виж по-долу) и магистърската програма в същия университет.

Много повече университети предлагат магистърски програми в областта на културно-историческото наследство, отново в различни професионални направления¹⁴. Повечето от тях не включват курсове, свързани с музейното дело, а за някои липсва информация на сайта на съответния университет. Изключение прави УНИБИТ, който предлага в рамките на магистърската си програма „Историческо наследство и културни институции“ курс „Музейни институции в съвременна България“, с хорариум от 25 ч. (лекции и упражнения)¹⁵. В Шуменския университет в магистърска програма „Културно-историческо наследство и туризъм“ е предвидена само една избираема дисциплина „Музеи и туризъм в България“¹⁶. В магистърската програма „Опазване на културното наследство“ на Варненския свободен университет е заложен курс „Градоустройствени ансамбли и музеи на открито“¹⁷, където акцентът е главно върху архитектурни и градоустройствени въпроси. Най-близко до проблемите на музеологията, макар и не магистърска програма по музеология, е магистърската програма на ЮЗУ „Архиви и музеи. Опазване на културното наследство в информационното общество“, където се изучава „Музеология“, „Му-

¹⁴ Виж Бонева 2021, <https://liternet.bg/publish8/vboneva/cultural-heritag.htm>, посетен на 10.05.2021 г.

¹⁵ <https://drive.google.com/file/d/1sWfWML4rforyTZnYhYjCAZ0Y-8sta8O/view>, посетен на 28.05.2021 г.

¹⁶ <http://194.141.47.23/crr.html?ID=9577>, посетен на 28.05.2021 г.

¹⁷ <http://ksp.vfu.bg/magistar/specialnosti/88>, посетен на 28.05.2021 г.

лтимедия в архиви, музеи и библиотеки“ и е предвидена Музейна практика за оценка на културни ценности¹⁸, но като цяло акцентът на въпросната магистърска програма е върху архивите, а не върху музейната практика. Избираемата дисциплина „Съвременният музей в Европа – състояние и проблеми“ е част от обучението в друга магистърска програма на ЮЗУ – „Природно и историческо наследство“¹⁹. Анотацията на курса подсказва повече за общ курс по музейно дело. Интересно е да се отбележи, че в магистърската програма „Културно наследство и културен туризъм“ в професионално направление 3.5. на ЮЗУ липсват дисциплини, които имат връзка с музеологията.

Докторски програми по културно наследство са разкрити до момента само във Великотърновския университет и в УНИБИТ. Избираемата дисциплина „Музеи, катедрали и университети в европейското културно-историческо пространство“ в рамките на магистърската програма на ВТУ²⁰ разглежда както историческото развитие на музеите, така и новите тенденции в представянето на културни ценности в различните нови форми на музеите. За докторската програма в УНИБИТ липсват повече данни на сайта на университета.

НБУ е сред първите, които въведоха разширено изучаване на музеология и свързани с нея лекционни курсове в департаментите си по Антропология, История, История на културата и др. Интересна практика е обучението по музеология в майнор програма – втора

¹⁸ http://www.swu.bg/media/55756/arhivi%20i%20muzei_mag-2%20sem.pdf, посетен на 28.05.2021 г.

¹⁹ <http://www.swu.bg/media/715690/natural%20and%20historical%20heritage2t-bg.pdf>, посетен на 28.05.2021 г.

²⁰ <https://www.uni-vt.bg/bul/spec/infopack.aspx?sptype=3&mc=2020084&fmc=20200844&nspec=001027&specname=%u041a%u0443%u043b%u0442%u0443%u0440%u043d%u043e-%u0438%u0441%u0442%u043e%u0440%u0438%u0447%u0435%u0441%u043a%u043e+%u043d%u0430%u0441%u043b%u0435%u0434%u0441%u0442%u0432%u043e&tab=azb>, посетен на 28.05.2021 г.

специалност от същото или друго професионално направление²¹. Впечатление прави наименованието на специалността „Музеология“ („Музейна педагогика“), което на практика означава приравняването на тези две коренно различни дисциплини. Курсовете, които могат да се изберат, са: „История и теория на музеите“ (30 часа), „Музейна интерпретация на предметната култура“ (30 часа), „Въображаемият музей: теория и практика на съвременните музеи“ (30 часа), „Музеят – дешифриране и наратив“ (30 часа), „Музеи и хора със специални нужди“ (30 часа); семинари „Археологически изложби“, „Музейната публика – музейно преживяване“, „Музеите на София“ (30 часа), „PR на музеите“ (със

самостоятелни проекти в НИМ, Музейко, НВИМ, НХГ, Музей на София, СХГ). Като проект е предвидена „Разработка и оценка на изложбено съдържание за семейства“ със самостоятелни проекти в НИМ, Музейко, НВИМ, НХГ, Музей на София, както и проект участие в партньорство музей-училище (Музей на НБУ, галерия УниАрт, НИМ, Музейко, НВИМ, НХГ, Музей на София), Разработка на образователна програма в НИМ, Музейко, НВИМ, НХГ, Музей на София. Практика: „Арт терапия и музеят“.

В табл. 1 са представени различните програми по музеология в българските университети.

Табл. 1. Програми по музеология в българските висши учебни заведения

Висше учебно заведение	Професионално направление	Образователна програма и степен
НБУ	3.1. Социология, антропология и науки за културата	Музеология (Музейна педагогика), майнор програма, втора специалност към бакалавърската степен
СУ	2.2. История и археология	Музеология, магистърска степен
ВТУ	2.2. История и археология	Музеология, магистърска степен
СУ	2.2. История и археология	Музеология, докторска степен

Отражение на променено отношение към музеологията като университетска дисциплина е въвеждането на магистърска програма по музеология. Такива засега са разкрити в СУ и ВТУ.

Магистърската програма в СУ е предназначена за бакалаври по История, Археология и Етнология, които биха желали да продължат професионалното си развитие в областта на културното наследство и музеите. Обучението е в редовна и задочна форма. Предвидена е и магистърска програма за нес-

пециалисти, редовно и задочно²². СУ обучава между 2 до 5 магистри всяка година. Добра база за обучението в магистърската програма на Историческия факултет на СУ са договорите за сътрудничество с редица музеи в страната, свързано със студентски практики, съвместни проекти, научни конференции, подготовка на музейни специалисти.

Обучението в магистърска степен в СУ се извършва в две направления – от една страна, това са дисциплините, по които студентът има бакалавърска степен (специализиращи

²¹ https://ecatalog.nbu.bg/default.asp?V_Year=2013&PageShow=programpresent&P_Menu=generalinfo&Fac_ID=12&M_PHD=&P_ID=2733&TabIndex=

²² https://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/universitet_t/fakulteti/istoricheski_fakultet/obrazovatelna_dejnost/magist_rski_programi_uch_2020_2021_g/istoricheski_fakultet/muzeologiya, посетен на 28.05.2021 г.

модули „История“, „Етнология“ или „Археология“). От друга – дисциплини, свързани с музеологията. Четат се задължителни курсове по: „История на музейната институция“; теоретични въпроси на музеологията в областта на комплектуването на фондовете, музейната документация, опазването на музейните ценности, експозицията и др.; „Законодателство в областта на културното наследство“; „Управление на музеите“; „Музеят и образованието“; „Разработване на проекти в областта на културното наследство“; „Информационни технологии в музеите“; „Туризм“ и др.

Магистърската програма по музеология във ВТУ е в редовна форма²³. Предвидени са курсове по „Информационни технологии в музея“, „История и теория на музеологията“, „Правни основи на музейната дейност“, „Управление на музейния фонд“, „Музейна педагогика“, „Проектиране на музейни експозиции“, „Художествено-пространствено оформление на музейната среда“ като задължителни дисциплини, а сред избираемите, пряко свързани с музеологията, са: „Музейни политики на паметта“, „3D визуализация в музея“, „Музейни библиотеки и опазване на книжни колекции“, „Разработване и управление на музейни проекти“. Правят впечатление модерните аспекти в изучаване на музеологията във въпросната магистърска програма.

Великотърновският университет е направил още една крачка напред по отношение на обучението по музеология с въвеждането на квалификационна програма „Музеи и музейна квалификация“²⁴. Тази квалификация е

²³ <https://www.uni-vt.bg/bul/spec/infopack.aspx?sptype=2&mc=2020071&fmc=20200713&nspec=000906&specname=%u041c%u0443%u0437%u0435%u043e%u043b%u043e%u0433%u0438%u044f&tab=azb>, посетен на 28.05.2021 г.

²⁴ <https://www.uni-vt.bg/bul/spec/infopack.aspx?sptype=4&mc=t181115&fmc=t1811156&nspec=001323&specname=%u041c%u0443%u0437%u0435%u043e%u043b%u043e%u0433%u0438%u044f+%u0438+%u043c%u0443%u043e%u0433%u0438%u044f&tab=azb>, посетен на 28.05.2021 г.

съвсем нова (от 2020 г.) и в нея са заложени много важни за обучението по музеология дисциплини – „Културно-историческо наследство и музеи“, „Правни аспекти на културно-историческото наследство“, „История и теория на музеологията“, „Основни дейности в съвременния музей“, „Музейна педагогика“, „Музеят в съвременната информационна среда“, „Управление на музейни проекти“, „Художествено проектиране на музейни експозиции“ и други.

Съществуващата докторантска програма в Софийския университет с научна специалност „Музеология“ е в направление 2.2. История и археология. До момента има данни само за една защитена докторска дисертация на Д. Иванов – „Крепости и укрепления, използвани през Средновековието в Западна България. Възможности за експониране и социализация“ (защитена 2020 г.)²⁵. Голям потенциал има и разработваният от Д. Андонова дисертационен труд – „Възможности и предизвикателства за дигитализацията на българското културно наследство в епохата на глобализацията“ (зачислена 2014 г.)²⁶.

В ЮЗУ е защитен дисертационен труд на тема „Музеите в България – възможности за музеен маркетинг“, по вече несъществуващ научен шифър 05.08.33. Теория и история на културата²⁷.

От 2002 г. Българска академия на науките присъжда научната и образователна

[0443%u0437%u0435%u0439%u043d%u0430+%u043a%u0432%u0430%u043b%u0438%u0444%u0438%u043a%u0430%u0446%u0438%u044f&tab=azb](https://www.uni-vt.bg/bul/spec/infopack.aspx?sptype=2&mc=2020071&fmc=20200713&nspec=000906&specname=%u041c%u0443%u0437%u0435%u043e%u043b%u043e%u0433%u0438%u044f&tab=azb), посетен на 16.06.2021 г.

²⁵ [file:///C:/Users/nadej/Downloads/%D0%90%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B5%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82%20DANIEL%20IVANOV%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/nadej/Downloads/%D0%90%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B5%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82%20DANIEL%20IVANOV%20(2).pdf), посетен на 28.05.2021 г.

²⁶ Липсват данни дисертационният труд да е защитен на този етап.

²⁷ http://rd.swu.bg/media/3919/avtoreferat_georgieva.pdf, посетен на 28.05.2021 г.

степен „доктор по музейно дело“²⁸. Програмата е акредитирана в Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей до 1.10.2020 г. През 2020 г. е защитен дисертационен труд „Музейни репрезентации на Националното възраждане. Образи на наследството“ в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата²⁹. В отменения вече научен шифър 5.08. Култура и изкуство има няколко обявени доцентури за нуждите на УНИБИТ, напр. „Символни места на паметта в процеса на изграждане на българска национална идентичност: ролята на историческите музеи“ (С. Станчева, 5.08.35), по 05.08.09. Музейно дело („Музеят на 21-ви век – ресурси, структура и управление“, Д. Иванов), както и в професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки – доцент по Музейна мрежа в България (С. Пенкова, дисертация на тема „Военномузейното дело в България 1878 – 1944 г.“).

Какви изводи могат да се направят след така направения преглед на обучението по музеология в българските университети? В повечето университети в България в действителност съществува обучение по музеология/ музейно дело, предимно като общ курс в рамките на бакалавърските специалности „История“, „Археология“, „Етнология“, ИКН и др. На този етап липсва бакалавърска степен по музеология. Там, където музеологията се изучава по-засилено, според учебния план, прави впечатление надрежняването на музейните дисциплини и раздут хорариум (УНИБИТ), както и някои неуместни заглавия на семинари и др. (НБУ). Учебните програми звучат в повечето случаи добре и логично, но не винаги отговарят на представеното съдържание,

²⁸ <https://www.neaa.government.bg/homepage/134-akreditirani-doktorski-programi-v-nauchni-organizacii/600-akreditirani-doktorski-programi-v-balgarska-akademija-na-naukite>, посетен на 28.05.2021 г.

²⁹ <https://www.bas.bg/?p=30453>, посетен на 28.05.2021 г.

ако въобще присъства информация в интернет. Литературата понякога е едностранчиво подбрана, като често липсват съвременни заглавия на чужд език³⁰. Все повече се засилва тенденцията да се обвързва обучението по музеология, а и въобще на музеологията като наука, с катедрите по Етнология или с Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей, което не е минус, но създава едностранчив поглед към музеологията.

Магистърските програми в СУ и ВТУ правят впечатление със сериозната си основа, но има още много какво да се направи в положителна посока. Трябва да се дава възможност на студентите за все повече музейна работа, участие в реални проекти в музеите и повече специализирани курсове. Добро впечатление, например, прави програмата по „Информационни технологии“ в магистърската програма на СУ, където се разглеждат специализирани въпроси от приложението им в музеите³¹. За съжаление курсовете в магистърската програма по „Музеология“ във ВТУ не са достъпни в интернет.

Проблеми и перспективи на българското образование по музеология

Университетите трябва да са отговорни за развитието на теоретичната музеология и посоката, в която науката въобще трябва да се развива. Именно заради тази отговорност обучението трябва да отговаря, от една страна, на високите стандарти, заложили от самите университети. Важно е да се намери балансът между теоретичното и практическото обучение. Вярно, че студентите възприемат

³⁰ Виж например <https://www.uni-vt.bg/bul/spec/info/pack.aspx?sptype=1&mc=2020001&fmc=20200012&nspec=000003&specname=%u0410%u0440%u0445%u0435%u043e%u043b%u043e%u0433%u0438%u044f&tab=azb>, посетен на 21.06.2021 г.

³¹ Виж на http://utbapxubute.free.bg/programa_m_ITMu.pdf, посетен на 22.06.2021 г.

теорията като скучна, не само у нас, но наша е ролята, на преподавателите, да ги убедим, че изучаването на теорията си струва, т.е. трябва да се преосмисли връзката теория – практика с акцент върху креативното мислене. Така например, университетът в Хелзинки през последните години напълно преосмисля цялостната си образователна рамка и програмите за различните степени (виж Thomas et al. 2018). Особено съществени са промените в областта на музейните науки. През 2015 г. университетът се заема да изпълни изискванията на Болонската декларация, приета през 1999 в. в раздела за висше образование. Тя е от огромно значение за развитие на музеологията. От 2017 г. е намален броят на кредитите, но се преминава от бакалавърско към магистърско ниво на преподаване, но отново запазвайки статута си на майнор дисциплина в рамките на магистърската програма „Културно наследство“. Това е възможност да се преосмисли програмата с помощта на музейните специалисти и такива, които вече са се дипломирали. Целта на новите курсове е доближаване до изискването на бранша, съблюдавайки обаче, и това е ключов момент, собствените изисквания на университета. От 2017 г. в Хелзинкия университет стартира и докторска програма, каквато преди има само в университета в Jyväskylä (Юваскула). Преди да направи всички тези важни промени обаче, университетът провежда широко допитване сред професионалисти и студенти. Важно е да се спомене, че за развитието на музейната наука във Финландия основна роля има и Финландската музейна асоциация, която първа инициира провеждането на курсове по музеология в Хелзинкия университет през 1964 г.

Основен проблем в обучението по музеология е липсата на академично подготвени кадри в университетите. Повечето преподаватели, които водят общите курсове по музеология, са отлични професионалисти в свое-

то направление („История“, „Археология“, „Етнология“ и др.), но нямат специализирана подготовка в областта на музеологията. Това се превръща в още по-голям проблем при магистърските програми с такава насоченост. Малко са преподавателите, които имат стаж в музей или паралелно преподават и работят в музей. Практическият опит само донякъде може да компенсира липсата на професионална квалификация в областта на музеологията.

Друг съществен проблем по мое мнение е сътрудничеството с музеите. Посещенията там със студенти трябва да са различни от тези на обикновените посетители. Това на пръв поглед е ясно, разбираемо и лесно осъществимо. Създаването на реални практически ситуации в действителност и работата по общи проекти се осъществява трудно не поради нежелание от страна на музейните служители, които в повечето случаи са много добронамерени, а поради липсата на опит в конкретна работа със студенти и спънки от административно естество.

Какви са възможностите конкретно за Пловдивския университет? Изготвянето на магистърска програма по музеология е много трудна задача предвид нейната мултидисциплинарност. Броят на избираемите предмети, освен основните, които трябва да бъдат общи за всички кандидат-магистри, би следвало да бъде по-голям и там студентите от различни специалности („История“, „Археология“, „Етнология“) да могат да направят своя избор в по-близък до тяхното образование курс. Трябва да има възможност и тези избираеми дисциплини да се подменят по-често, в зависимост от нуждите. Що се отнася до основните дисциплини, които да съставят магистърската програма, е редно те да бъдат такива като „Музейна теория“, „Музейни колекции“, „Изграждане на музейна експозиция“ и „Управление на музеите“, въпреки настояването, че трябва да присъства повече практи-

ка, отколкото теория. Най-големият проблем, не само на Пловдивския университет, е липсата на подготвени академични кадри. На практика не може да се спази изискването за минимум 70% щатни хабилитирани лектори, тъй като в момента няма нито един такъв във ФИФ на ПУ в областта на музеологията. Освен това трябва да се обмислят възможностите за гост-лектори с практически опит от музейните институции. Това може да се осъществи и с реални практикуми в музеите предвид големия брой музеи в Пловдив. Дори преподавателят в университета да има стаж в музей, науката се развива много динамично и гост-лекторите са възможност и за най-подготвените университетски преподаватели да обновят познанията си. Въпреки това, трябва да се държи сметка, че хората, работещи в музеите, вече са се откъснали от университета, може да знаят и малко за това, какво очакват студентите от тях или да не владеят техниките за преподаване и общуване със студентите. Друг съществен проблем, който се отнася до музейните специалисти изобщо в страната, но в случая конкретно до тези в пловдивските музеи, е, че между тях са малко или почти липсват такива с научна степен „Доктор“ или хабилитирани лица.

Една възможност е да се говори в посока на изработването на съвместна програма на два факултета и сътрудничество с друга организация – напр. музей или друга културна институция. Така напр. магистърската програма в Атинския университет е съвместна между Факултета по история и археология и Факултета по геология и околна среда, със съдействието на Факултета по консервация на антики и произведения на изкуството на Техническия университет³².

Сред избираемите дисциплини трябва задължително да присъства курс, свързан с

образование, маркетинг, туризъм и музейната етика. Точно последната дисциплина до момента не е намерила никакво отражение в българското образование по музеология. Основни са и знанията за практическата работа в един курс по социална комуникация, какъвто до момента не се предлага, обвързан с музеологията. Проучването, направено от Хелзинкския университет, показва нещо много любопитно, тенденция, която все още не се забелязва у нас, възвръщане на интереса към лекции от преподаватели, с лек превес към такива от гост-лектори, както и изненадваща липса на интерес към електронно-базирани обучения като платформата Moodle, напр.

От особено значение е, как ще бъде конструирана музейната практика, изборът на правилните музейни специалисти, които ще се включат в нея, както и институциите, които биха спомогнали за това, тъй като практиката в музея би имало само тогава смисъл, когато осигурява достъп до места и знания, недостъпен за останалите посетители. Несъмнено голяма полза би имало, ако на студентите се покаже реалната работа в музея с реални задачи за самите тях – участие в изготвяне на реална изложба, попълване на реална документация и други.

Образованието по музеология трябва да подготвя студентите за бъдещата им работа в музей. За това може да помогне екипната работа на студенти, която да завършва с продукт, свързан с музейната дейност. Особено важно е студентите да бъдат научени да изготвят стратегически документи като мисия на музея, политика за комплектуване на фондовете, маркетингови планове, доброволческа политика, концепции за развитието на музея в краткосрочен и дългосрочен план, изготвяне на ресурси за музейно образование – документи, с които много днес действащи музейни директори в България не могат да се справят. Студентите могат да бъдат полезни и в дигитализацията на музеите в Пловдив,

³² За повече информация виж <https://www.museum-studies.uoa.gr/>, посетен на 14.03.2021 г.

която не е много напреднала. Що се отнася до оценяването, мисля, че е ясно за всички, че в магистърска програма изпитът дали в края на курса, или на някакъв етап от неговото провеждане, не може да е ефективен за дълбоко познание, каквото се изисква на такъв висок етап.

В заключение може да се каже, че образованието по музеология в България се развива през последните години, макар с бавни темпове и наличието на много проблеми. Мултидисциплинарният характер на тази наука прави ситуацията още по-сложна. Главният проблем е липсата на подготвени професионални кадри. Образованието по

музеология трябва да е добре балансирано между научните дисциплини и практическия опит, като се създадат условия студентите да осъществяват практиката си в музеите, като участват в реални проекти. Музеите също могат да открият ползи в сътрудничеството си с университетите. Един от главните пътища са подобряването на квалификацията е придобиването на докторска степен в областта на музеологията. Това важи както за университетските преподаватели, така и за музейните специалисти, като последните следва да бъдат стимулирани за това и което ще е от ползва впоследствие за работата със студенти.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА (REFERENCES)

- Бонева 2021:** Вера Бонева. Висше образование по културно-историческо наследство: българският опит. – Електронно списание *LiterNet*, 16.03.2021, № 3 (256). [Vera Boneva. Vishe obrazovanie po kulturno-istorichesko nasledstvo: bulgarskiyat opit. – *Elektronno spisanie LiterNet*, 16.03.2021, No. 3 (256)].
- Борисова-Кацарова 2010:** Илиана Борисова-Кацарова. Музеологията в университетското обучение. Опитът на СУ „Св. Климент Охридски“. – В: *Принципите на музейната мрежа и образованието. Учебният музей – функции и стратегии*. Научна конференция уъркшоп, РИМ Хасково и Музей Александровска гробница, 5 и 6 юни 2009 г. Издателство „Захари Стоянов“, София, 2010, 101 – 108. [Iliana Borisova-Katsarova. Muzeologiatata v universitetskoto obuchenie. Opitat na SU „Sv. Kliment Ohridski“. – V: *Printsippi na muzeynata mrezha i obrazovanie. Uchebniyat muzey – funktsii i strategii*. Nauchna konferentsiya workshop, RHM Haskovo i Muzey Aleksandrovaska grobnitsa, 5 i 6 yuni 2009 g. Izdatelstvo „Zahari Stoyanov“, Sofia, 2010, 101 – 108].
- Менш 2018:** Петер ван Менш. *К методологии музеологии*. ИТД „ПЕРСПЕКТИВА“, Москва, 2018. [Peter van Mensh. *K metodologii muzeologii*. ITD „PERSPEKTIVA“, Moskva, 2018].
- Недков 1998:** Симеон Недков. *Музеи и музеология*. С., 1998. [Simeon Nedkov. *Muzei i muzeologia*. S., 1998].
- Lorente 2012:** J.-P Lorente. The development of museum studies in universities: from technical training to critical museology. – *Museum Management and Curatorship*, 27, 2012, 3, 237-252.
- Thomas et al. 2018:** Thomas, S., A. Wessman, E. Heikkilä. Redesigning the museum studies programme at the University of Helsinki: towards collaborative teaching and learning. – *Museum Management and Curatorship*, 2018, 33:4, 344-364, DOI: 10.1080/09647775.2018.1485115.

Гл. ас. д-р Надежда Кирова-Йовчева,
Пловдивски университет
„Паисий Хилендарски“,
kirova@uni-plovdiv.bg